

A FOLYÓVÍZ MINT VESZÉLYFORRÁS, AVAGY AZ ÁRVÍZI KOCKÁZAT A HAZAI SZÁLLÁSHELY-KÍNÁLAT ÉS A BELFÖLDI TURISTÁK SZEMSZÖGÉBŐL

KÁTAY ÁKOS – SZALAI KATALIN – HINEK MÁTYÁS

RIVERS AS HAZARDS OR FLOOD RISK ASSESSMENT FROM THE ASPECT OF
ACCOMMODATION FACILITIES AND DOMESTIC TOURISTS

Abstract

Owing to global climate change the frequency of extreme weather and hydrographic situations increased in the last few decades. Among natural hazards river floods threatens most of the territory of Hungary. About one fourth of the country – including a number of holiday resorts and recreation areas – is regularly affected by river floods. In some cases even the sight of a flooded area may become a tourist attraction. Although 172 settlements with commercial accommodation are periodically endangered by rivers, neither advantages nor disadvantages coming from floods are remarkable for different types of accommodation. In spite of the fact that floods have a considerable effect on the environment, they do not influence significantly the leisure habits of Hungarian domestic tourists. Elder people however, make a more careful destination choice and are more afraid of floods than younger age groups. In addition, the income from tourism is usually substantial for the reconstruction works in flooded areas.

Keywords: natural hazard, flood risk, river tourism, accommodation, domestic tourists

Bevezetés

A víz a földi élet alapja, az emberi test legfontosabb összetevője. A bolygónk felszínének 71%-át borító víztakaró többségében a sós óceánokban, tengerekben koncentrálódik, míg létfontosságú édesvízkészleteink nagyjából a felszín alatt találhatóak. A víz a bioszféra és a hidroszféra mellett a litoszférának és az atmoszférának is alapvető alkotórésze (SZABÓ J. 1992). A világgazdaság egyik legfontosabb és legdinamikusabban fejlődő ágazata, *a turizmus szintén elsősorban a vizekhez, vízpartokhoz kötődik*. A nemzetközi idegenforgalomban résztvevők legnagyobb számában a meleg tengerpartokat és szigeteket keresik fel évről évre (tömegturizmus), de a felszín alatti vizek egészségturisztikai szerepének növekedése is világszerte megfigyelhető.

Az állóvizek (tengerek, tavak) népszerűsége mellett – legalábbis a látogatószámokat tekintve – látszólag eltörpül a folyópart menti üdülőkörzetek szerepe, ezt tükrözi az a tény is, hogy ezen területek turizmusával kevesebb irodalom foglalkozik. Noha a víz legtöbbször mint *vonzerő* jelenik meg az idegenforgalomban, a globális éghajlatváltozásnak köszönhetően az utóbbi évtizedekben mind rendszeresebben előforduló szélsőséges időjárási és vízrajzi helyzetekből adódóan egyre gyakrabban válik *veszélyforrássá*. Legnagyobb kockázati tényezővel a sűrűn lakott és a turisták körében is népszerű tenger- és folyópartok rendelkeznek. Évente egymilliárd fő vesz részt a nemzetközi turizmusban, és az utazók ma már a Föld szinte bármely pontjára eljuthatnak, köztük olyan helyekre is, ahol valamiféle környezeti rizikónak vannak kitéve. Természeti veszélyek leginkább azokat a turisztikai célpontokat fenyegetik, amelyek tengerparton, folyó völgyben vagy hegyvidéken helyezkednek el – ide sorolható a tömegturizmus által legerősebben érintett desztinációk többsége. A téma időszerűségét támasztja alá, hogy a trópusi ciklonok, viharok, áradások, lavinák és

földrengések okozta károk, illetve a desztinációk imázsára hosszú távon gyakorolt negatív hatás csökkentésének lehetséges módjairól a World Tourism Organization már a '90-es évek végén önálló kötetet jelentetett meg (WTO 1998).

Az emberiség történetének minden egyes szakaszában fontos szerepet játszottak a vízfolyások, kezdve a korai civilizációk kialakulásától a mai modern nagyvárosokig. Az *idegenforgalom szempontjából a folyókat erőforrásként tartjuk számon* (DÁVID L. et al. 2007). Amellett, hogy közlekedési térszint jelentenek, az aktív és passzív szabadidő eltöltésének egyaránt kedvelt helyszínei, a sportolás (pl. evezés, horgászat) és üdülés lehetőségét biztosítják a látogatók és a helyi lakosok számára egyaránt. Egyes völgyszakaszok pusztán látványértéküknél fogva vonzerőt jelenthetnek (pl. Dunakanyar), sőt a folyók mentén épült szállodák, éttermek (pl. a budapesti Marriott) áraikba be is építik a szép kilátás nyújtotta többletélményt. Érintetlen part menti területek számos esetben az ökoturizmus legszebb helyszínei (pl. Dráva). PRIDEAUX, B. és COOPER, M. közelmúltban (2009) megjelent kötet a folyóvízi turizmus igen alapos és részletes összefoglalását tárja elénk, minden egyes kontinensről esettanulmányokkal alátámasztva.

Az ember szemszögéből a folyóvízi felszínformáláshoz kapcsolódó folyamatok ketős szereppel bírnak, egyrészt *értéket jelentenek*, másrészt *az árvizek révén fenyegethetik* az életet, ingatlanokat és ingóságokat egyaránt (SZABÓ J. 2003), könnyen válhatnak veszélyforrássá az ott élők és a szabadidejüket a part közelében töltő turisták számára. Tanulmányunkban a folyami árvizet, mint kockázati tényezőt vizsgáljuk meg a hazai szálláshelyek és a látogatók szempontjából.

Természeti veszélyek és katasztrófák típusai

A téma elméletét illetően a hazai és a nemzetközi szakirodalom nem egységes (DORMÁNY G. 2001). A természeti veszélyeket és katasztrófákat jellegük, kiterjedésük, valamint az okozott károk alapján szokás elkülöníteni és alapvetően három nagy csoportra bonthatók: lehetnek geológiai (földrengés, vulkánkitörés, cunami, sziklaomlás, földcsuszamlás, törmelék- és kőlavina, törmelék- és sárfolyás, felszínüllyedés, tengerszint-emelkedés), hidrológiai (árvíz, jéghegy, parti jég, hullámvész, belvív, villámárvíz) és meteorológiai (trópusi ciklon, tornádó, porvihar, villámcsapás, természetes tűz, jégeső, hóvihar, felhőszakadás, aszály, szélvihar, hóhullám, extrém hőmérséklet) eredetűek (BRYANT, E. 2005). A kialakulás helye mellett a létrejövő erőhatások közvetlen vagy áttételes érvényesülését is figyelembe véve SZABÓ J. et al. (2007) tovább finomították a kategorizálást. SZABÓ J. (2001) a természeti veszélyek és katasztrófák szociocentrikus megközelítésére, a társadalom ténylegesen növekvő fenyegetettségére, illetve a hazai katasztrófavédelem és a tudományok szorosabb együttműködésének szükségességére is felhívja a figyelmet.

Jogi szinten a katasztrófavédelemről a 2011. évi CXCVIII. törvény rendelkezik, az ebben szereplő fogalmi megközelítést alkalmazzák a hazai gyakorlatban. A törvényben leírtak alapján veszélynek minősül „valamely veszélyes anyag természetes tulajdonsága vagy olyan körülmény, amely káros hatással lehet az emberi egészségre vagy a környezetre” (3. § 24.), míg a katasztrófáról akkor beszélhetünk ha a „veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet áll elő, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az

állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli” (3. § 5.).

Annak ellenére, hogy a védekezés számos területen hatékonyabbá vált, az utóbbi évtizedekben *kimutathatóan nőtt a természeti katasztrófák gyakorisága*. A WHO (World Health Organization) a belga kormányal együttműködésben 1988-ban létrehozta az interneten keresztül bárki számára elérhető EM-DAT (Emergency Events Database) adatbázisát, amelyben az 1900-as évektől napjainkig előfordult tömegkatasztrófákat gyűjtötték össze és tették elérhetővé a veszélyhelyzetre való felkészülést és annak kezelését elősegítendő. Az adatbázis alapján egyértelműen kimutatható, hogy a természeti – azon belül az árvizekhez kötődő – katasztrófák száma az utóbbi évtizedekben jelentősen nőtt (EM-DAT). Ennek okait nemcsak abban kereshetjük, hogy az információcsere fejlődésével mind több eseményről szerzünk tudomást, hanem abban is, hogy az emberiség környezetbe történő beavatkozása gyorsította az éghajlatváltozást és a növekvő népességgel párhuzamosan a lakó- és termelési tér számottevő mértékben kiterjedt. Mindamelllett a világ kommunikáció okozta zsugorodásának köszönhetően a televízióból, a rádióból vagy az interneten keresztül nap mint nap testközelből szembesülhetünk akár a világ távoli részén történt katasztrófák következményeivel is (SZABÓ J. 2001). Európában a legnagyobb gondot az árvizek okozzák, 1991 és 2005 között a földrészünkön előforduló összes természeti katasztrófa 40%-a a megáradt folyókhoz és a tengerparti területeket érintő vihardagályokhoz volt köthető (EM-DAT).

Folyami árvizek Magyarországon

Magyarország és a Kárpát-medence területe teljes egészében a Duna vízgyűjtőjéhez (817 800 km²) tartozik. Folyóink aktív vízgyűjtője a szomszédos országok területére esik, vízfolyásaink sokévi átlagos vízhozamának 95%-a külföldről érkezik (ALFÖLDI L. 2011). A határokon jelentős medereséssel belépő, szélsőséges vízjárású folyók, bár csökkenő mértékben, de napjainkban is *árvíz kockázati tényező*t jelentenek, ami ellen a 200 éve kezdődött szabályozásokkal, manapság pedig integrált folyógazdálkodással próbálunk védekezni (OVF). Mindamelllett, hogy a hazánkban található 21 200 km² kiterjedésű árterület 619 településen 2,4 millió ember lakhelyét jelenti, a megművelt földek 40%-a, a vasutak 32%-a és a főutak 15%-a is kockázatnak van kitéve (ALFÖLDI L. 2011). A veszélyeztetettségi térképeket turizmusunk gócpontjaival összevetve megállapíthatjuk, hogy a kiemelt üdülőkörzetek egy része (pl. Dunakanyar, Mátra–Bükk) és a rekreációs térségek jelentős hányada (pl. Zemplén és Hernád-völgy, Alsó-Duna) kisebb-nagyobb mértékű árvízi kockázattal rendelkező folyóparti területeken található.

A Kárpát-medencében az Alpok hóolvadását követő, viszonylag ritkán előforduló kora tavaszi jeges árvíz (pl. 1838. Pest, Óbuda, Buda) és a tartós esőzés okozta kora nyári zöldár (pl. 2001. Bereg) tartoznak a hagyományos síkvidéki árvizekhez. Domborzati és éghajlati adottságainkon túl a globális éghajlatváltozás, a Kárpátokban történt erdőirtások (tarvágás), a folyószabályozás és a nem megfelelő földhasználat együttesen vezettek oda, hogy az elmúlt évtizedben hazánkban háromszor gyakrabban fordultak elő árvizek, mint a 20. század során, bár ez látszólag ellentétben áll azzal a ténnyel, hogy Magyarország az utóbbi 50 évben összességében csapadékának 10-15%-át elveszítette (FARAGÓ T. et al. 2010). 1998 óta a Duna és a Tisza hazai szakaszán nyolcszor vonult le rendkívüli árhullám, amelyek közül a legsúlyosabb következményekkel a 2001. évi tarpai kettős gátszakadás járt. 2010-ben pedig a több mint 100 év adatait meghaladó mennyiségű csapadék okozott az egész országban bel- és árvizeket, valamint katasztrófa helyzetet a Sajó, a Bódva és a Hernád mentén, több helyütt gátszakadással. Emellett, az utóbbi 10-15 évben egyre gyak-

rabban tapasztalt jelenség a hegy- és dombvidékeinken intenzív esőzés alkalmával hirtelen kialakuló, pár óra alatt lezajló villámárvíz (CZIGÁNY SZ. et al. 2010), ilyen zajlott le például 2005-ben Mátrakeresztesen. A villámárvízi kockázat Magyarországon több mint 400 települést érint, különösen a Mecsek és a Mátra területén (BALINT G. et al. 2009).

Mindezeknek köszönhetően a vízrendezési tervekben is egyfajta szemléletváltás történt, egyre inkább előtérbe kerülnek és meghatározóvá válnak a *fenntartható árvízvédelem* szempontjai (pl. folyók természetes ártereinek helyreállítása, árapasztó tározók építése). Ezt az újfajta szemléletet tükrözi a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése kormányprogram, illetve a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság az Európai Unió Délkelet-európai Programjának keretében megvalósuló határon átnyúló SEERISK projekt (Közös kockázatbecslés és felkészülés a Duna makrorégióban). A folyóparti fejlesztések közül ki kell még emelnünk az Európai Duna Régió Stratégiát (EDRS), amelyben kiemelt hangsúlyt kapnak a fenntartható turizmus szempontjai.

Folyóvízi turizmus Magyarországon

Magyarország kiterjedt vízhálózattal rendelkezik, amely a lehetőségek széles tárházát jelenti a szabadidős és rekreációs tevékenységek folyó menti megvalósításához (vízen, vízben, vízparton). A vízi turizmus mindegyik formája, a fürdő turizmus (pl. úszás), a vízi túrázás (pl. kajakkal vagy kenuval), a vízi sportturizmus (pl. vitorlázás) és a vízi kalandturizmus (pl. vadvízi evezés) egyaránt érinti a hazai folyókat (BANHIDI M. 2003). CSAPÓ J. –DARABOS F. (2012) ezeket a horgászturizmussal és a személyhajózással egészíti ki. A vízi turizmus fajtái csoportosíthatók a hasznosuló terület (állóvízi vagy folyami), az igénybe vett eszközök (kézi erővel vagy motorral hajtott járművek) és a motiváció (pl. horgászat, vízi túra) alapján is (UJVÁRI K. 2009). A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005–2013 az infrastruktúra alapján választja külön a folyó- és állóvízi fajtákat, az előbbit a váltott szállású, az utóbbit a csillagtúra jellegű szolgáltatásokkal kötve össze.

Hazánkban a kis pataktól a közepes folyamokon (pl. Tisza) át a vadvizekig (pl. Rába), számos lehetőség nyílik a fent említett, főként aktív szabadidős tevékenységek űzésére. Méretüknél és természetföldrajzi adottságaiknál fogva 39 folyónk alkalmas a vízi túrázásra (DONKA A. 2012). Az idegenforgalmi infra- és szuprastruktúra fejlesztése azért is rendkívül fontos, mert a hazai folyó menti települések nagy többsége gazdasági-társadalmi szempontból hátrányos helyzetűnek minősül (TÓTH G. et al. 2010). Vízfolyásaink lehetnek az ökoturisztikai fejlesztés helyszínei (pl. Gemenc), ami azonban csak igen komoly körültekintéssel valósítható meg (GYURICZA L. 2001). A folyóvíz menti szabadidő-eltöltési lehetőségekkel DÖVÉNYI Z. (2005), DÁVID L. (2002) és BUJDOSÓ Z. (2002) is foglalkozott.

Napjaink egyik új turisztikai „ágazata” a katasztrófaturizmus. Többek között az áradó folyók látványa vagy akár az árvízi katasztrófa következményeinek biztonságos testközelből történő megtapasztalása *egy-egy utazás motivációjává is válhat*, az emberi kíváncsiság hajtja a turistákat olyan helyszínekre, ahol akár önmagukat is veszélybe sodorva, sőt gyakran a mentést, helyreállítást hátráltatva igyekeznek a természet erejét érzéklni és persze az ’élményt’ dokumentálni (*l. ábra*). A hosszabb időre elárasztott, természetközeli területek szerencsés esetben akár az ökoturizmus szempontjait szem előtt tartó hajókirándulások, evezőstúrák megvalósítására is alkalmassá válhatnak. Ennek lehetőségét teremtették meg többek között Ny-Litvániában a Nemunas folyó ártéri területein. A segítségnyújtás követendő hazai példáját szolgáltatta a ’Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület’ 2010 nyarán, amikor olyan városnéző sétákat szerveztek, amelyek

1. ábra A 2006. évi budapesti árvíz látványa sok kíváncsiszkodót vonzott a Duna partjára (Fotó: RÁTZ T.)
Figure 1 A number of people were eager to watch the 2006 year flood of the Danube in Budapest (Photo: RÁTZ, T.)

bevételeit részben a Hegyalja árvízkárosult településeinek ajánlották fel (http://www.turizmusonline.hu/aktualis/cikk/segely_turak_tokaj_hegyaljaert).

Az árvízveszélyes települések szálláshelykínálatának mennyiség és összetétel szerint történő elemzése a turisztikai régiók szintjén

Az üzleti alapon szálláshely-szolgáltatást nyújtó egységek a turisztikai szuprastruktúra (KASPAR, C. 1992, MICHALKÓ G. 2007) részeként járulnak hozzá a vonzerői révén a potenciális turisták érdeklődésére számot tartó területek fogadóképességéhez. A biztonság iránti szükségletnek a Maslow-i hierarchiában elfoglalt helye alapján okkal feltételezhető, hogy a turista úticél-választási döntésekor annak *veszélytelensége* egyike a figyelembe veendő szempontoknak. Tekintettel arra, hogy a Magyarországra érkező külföldiek meghatározó többsége közúton közlekedve utazik és a belföldi turisták által igénybe vett közlekedési eszközök között a személygépkocsi vezet (ABONYINÉ P. J. 2011), valószínűsíthető, hogy a szálláshely telepítési helyének zavartalan megközelíthetősége is mérlegelésre kerül.

A hazai szálláshelyek egy jelentős része olyan területen található, amelyet kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztet folyóvízi áradás. A Mezőgazdasági Parcellaazonosító Rendszer (MePAR) lehatárolásai szerint az árvíz sújtotta települések száma az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) Irányító Hatóság 16/2010. (IV. 8.) közleményének melléklete szerint 619 volt. A közlemény megyei részletezéssel név szerint felsorolja az érintett településeket, ami lehetőséget kínált ezeknek az árvízzel veszélyezte-

tett településeknek az idegenforgalmi régiók illetékességi területét meghatározó 28/1998 (V.13.) IKIM rendelet területi lehatárolásai szerint történő mennyiségi rendszerezéséhez. A tanulmányban az idegenforgalmi régióknak a hivatkozott jogszabályban foglalt megnevezéseit használjuk azzal a megjegyzéssel, hogy a 'Budapest–Közép-Dunavidék Régió' esetében a 'Budapest és környéke' elnevezés is elterjedt (lásd Magyar Turizmus Zrt. honlapja). A Központi Statisztikai Hivatal tájékoztatósi adatbázisának és az árvízveszélyes települések neveinek összevetésével az utóbbi halmazt szűkíteni lehetett a kereskedelmi szálláshelyekkel rendelkező településekre (1. táblázat), így megismerhetővé vált az árvízveszélyes települések kereskedelmi szállásférőhely-kapacitása.

1. táblázat – Table 1

A kereskedelmi szálláshellyel rendelkező árvízveszélyes települések száma
turisztikai régiók szerint
(az ÚMVP Irányító Hatóság 16/2010. [IV.8.] közleménye mellékletének és
a KSH tájékoztatósi adatbázisa adatainak alapján a szerzők szerkesztése)
The number of settlements with commercial accommodation and flood hazard
by tourist region
(by authors based on the appendix to the 16/2010. [IV.8.] communication
of the ÚMVP Authority and from KSH statistical data)

Turisztikai régió	Árvízveszélyes települések száma (db)	Kereskedelmi szálláshellyel rendelkező árvízveszélyes települések száma (db)	
		2008	2011
Budapest–Közép-Dunavidék	42	19	21
Észak-Magyarország	140	20	21
Észak-Alföld	161	33	35
Tisza-tó	21	12	11
Dél-Alföld	68	28	31
Közép-Dunántúl	21	7	8
Balaton	0	0	0
Dél-Dunántúl	55	16	19
Nyugat-Dunántúl	111	24	26

A hozzáférhető KSH adatok idősorából a kezdő (2008) és a záró (2011) év adatai alapján megvizsgáltuk az egyes turisztikai régiók árvízveszélyes településein működő, kizárólag szálláshely-szolgáltatás céljából létesített (a továbbiakban kereskedelmi szálláshely) beruházások mennyiségében, és összetételében bekövetkezett változásokat és igyekszünk következtetéseket levonni ezek okaira. A 2. táblázatban a kereskedelmi szálláshelyek közül a hazai szálláshely-tipológia alapján (KÁTAY Á. 2012) és az Eurostat adatgyűjtési metodikájával összhangban szálloda típusú egységnek minősülnek a szállodák és a panziók. Az egyéb kereskedelmi szállástípusok adatain a turistaszállók, ifjúsági szállók, üdülőházak és kempingek adatainak összege értendő. Az elemzés során figyelembe vettük a 239/2009. (X.20.) kormányrendelet következtében történt változásokat, amelyek a szállodák és a panziók számában – az egység fogadóképességének változatlansága mellett, mindössze az egyik szálláshelytípusból a másikba való átsorolásuk miatt – történtek.

Az árvízveszélyes települések kereskedelmi szállásférőhely-kapacitása
 turisztikai régiók szerint
 (az ÚMVP Irányító Hatóság 16/2010. [IV.8.] közleménye mellékletének és
 a KSH tájékoztatási adatbázisa adatainak alapján a szerzők szerkesztése)
 Room capacity of commercial accommodation in settlements with flood hazard
 by tourist region
 (by authors based on the appendix to the 16/2010. [IV.8.] communication
 of the ÚMVP Authority and from KSH statistical data)

Turisztikai régió	Szálloda típusú férőhelyek az árvízveszélyes településeken				Egyéb kereskedelmi szállástípusok férőhelyei az árvízveszélyes településeken			
	férőhely (db)		részesedés a régió összes szálloda típusú férőhelyeiből (%)		férőhely (db)		részesedés a régió összes egyéb szállástípusban található férőhelyeiből (%)	
	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2008	2011
Budapest–Közép-Dunavidék	20 814	24 289	48,0	46,6	4 102	3 896	54,3	27,0
Észak-Magyarország	4 437	4 115	32,3	28,2	4 280	6 318	22,6	32,8
Észak-Alföld	2 334	2 105	17,0	15,8	9 195	10 409	49,6	55,3
Tisza-tó	1 579	1 547	66,9	72,9	5 834	6 346	66,7	61,2
Dél-Alföld	6 095	6 342	58,8	57,9	10 434	12 424	56,1	66,9
Közép-Dunántúl	1 119	1 684	16,3	18,8	2 553	1 960	18,0	13,2
Balaton	0	0	0,0	0,0	0	0	0,0	0,0
Dél-Dunántúl	1 732	1 240	18,3	13,1	1 575	1 867	14,4	21,0
Nyugat-Dunántúl	6 505	7 374	35,0	36,2	2 938	2 309	26	19,5

Budapest–Közép-Dunavidék

A főváros turisztikai szempontból is vezető szerepére tekintettel ezt a régiót a többitől eltérő módon, területileg két fő elemére (Budapest és a régiót alkotó további települések) bontva értékeljük. Budapesten nyolc kerület – a III., IV., V., IX., XI., XIII., XXI. és a XXIII. – minősül árvízveszélyesnek. Az érintett kerületekben a vizsgált időszakban a szállodák dominanciája a fővárosba irányuló kereslet motivációinak, igényeinek és árérzékenységének összetettsége okán nem meglepő. Férőhelyeik száma a 2008-ban mért 16 927-ről 2011-re 20 394-re emelkedett. Legnagyobb mértékben az V. (+2000 férőhely) és a IX. (+600 férőhely) kerület szállodai férőhelykínálata bővült, ami nagyobb részben az új beruházásokkal, kisebb részben az érintett kerületekben működő panziók szállodává való átsorolásával magyarázható. A panziók férőhelykínálata – okkal feltételezhetően főként a szállástípust 10 szobában limitáló jogszabály miatt – 933-ról 578-ra csökkent. Az egyéb szálláshelyek jelenléte a kerületekben kevésbé jellemző, együttes férőhelykínálatuk 2008-2011 időszakában 1184-ről 2076-ra nőtt, elsősorban a IX. kerület 300 darab üdülőházi és 375 darab, kempingben megvalósult férőhelybővülése miatt.

Pest megye 37 települése és a régióhoz tartozó Komárom-Esztergom megyei, valamint Nógrád megyei települések közül 2-2, összesen 41 település árvízveszélyes. Szállodai férőhelyeik száma 2008-ban 1950 volt, ami csekély emelkedéssel 2175-re nőtt 2011-re. A szállodai férőhelyek a turisztikai szempontból frekvenciált településeken (Esztergom, Visegrád, Szentendre, Göd, Ráckeve, Százhalombatta) találhatók. A panziók férőhelykínálata csekély emelkedéssel 1004-ről, 1143-ra nőtt. Az egyéb szálláshelyek 2309 férőhelyének több mint felét 2008-ban Szentendre és Esztergom turistaszállói és kempingjei kínálták. A régió 38 településének egyéb szállásférőhely-kínálata a vizsgált időszakban kb. 1600 férőhellyel gyakorlatilag stagnált.

A Budapest–Közép-Dunavidék turisztikai régió fővároson kívül elhelyezkedő árvízveszélyes településeinek a szállásférőhely-kínálat érdemben nem csökkent, Budapest érintett kerületeiben pedig egyértelműen nőtt. Ezt a kedvezőnek látszó képet némileg árnyalják a teljes regionális kínálatból való részesedés adatai. Ezek szerint a szállodai típusú férőhelyek, de különösen az egyéb szállástípusok esetében a férőhelyek bővülése nagyobb mértékben az árvízveszély által nem érintett településeken történt.

Észak-Magyarország

Az árvízveszélyes települések tekintetében a régióban a legalacsonyabb, 15%-os mértékű a kereskedelmi szálláshellyel rendelkező települések aránya. 2008-ban a szálloda típusú férőhelyek 43%-át képviselő szállodák a turisztikailag frekvenciált városokban: Miskolc, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Tokaj találhatók, míg a 2593 férőhelyet kínáló panziók a felsorolt városokkal együtt 15 településen voltak jelen. 2011-re a szállodai típusú férőhelyek száma egyrészt a korábban említett jogszabályváltozás okán a panziók férőhelyeinek rovására átrendeződött, összességében azonban 322 férőhellyel csökkent, és több mint 4%-kal csökkent a régió teljes szálloda típusú férőhelyeiből való részesedésük is. Ezzel szemben az egyéb szállástípusoknál mind a férőhelyek száma (+2038), mind a teljes kínálatból való részesedésük (+10,3%) nőtt a vizsgált időszakban. A jelentős nagyságrendű és mértékű növekedés szinte kizárólagos oka Miskolc közösségi szálláshelyei (turistaszálló és ifjúsági szálló együtt) férőhely-kapacitásának bővülése. Ez a növekedés a szálloda típusú férőhelyek nagyobb arányú csökkenésével együtt vizsgálva a szálláshely-üzemeltető vállalkozások óvatosságára és az alacsonyabb állandó költségekkel járó szállástípusok beruházása és üzemeltetése felé fordulására utal.

Észak-Alföld

Az árvízveszélyes és ezeken belül a kereskedelmi szálláshellyel rendelkező települések száma is ebben a régióban a legmagasabb, ugyanakkor itt a legalacsonyabb az egy településre jutó szálloda típusú férőhelyek száma, ami ráadásul 229 férőhelynyi és 1,2%-os részesedésbeli csökkenést is mutat 2008-ról 2011-re. A szállodai kapacitásokkal (998 férőhely) rendelkező 10 településből Szolnok és Martfű az árvízveszélyben érintett kínálat több mint felével rendelkezik 2011-ben. Az árvízveszélyes településeken mindkét évben az egyéb szálláshelyekben jelent meg a férőhelyek meghatározó többsége, ami közel 80%-ot tett ki az árvízzel veszélyeztetett települések szállásférőhely kapacitásából. A növekedés a teljes kínálatból való részesedés mértékében is megjelenik (+5,7%). Ezt összevetve azzal, hogy a települések száma szerinti kiemelt árvízveszély-érintettség ellenére eggyel több településen található kereskedelmi szálláshely, továbbá azzal, hogy az egyéb szállásférőhely-kínálat háromnegyede kempingben található, arra enged következtetni, hogy a vállal-

kozások a veszély esetén a rövid időn belül alacsony járulékos költséggel kiüríthető, majd újra nyitható szálláshelyek üzemeltetését részesítik előnyben.

Tisza-tó

A régióban a legalacsonyabb az árvízveszélyes települések száma és ezeknek közel fele rendelkezett 2008-ban kereskedelmi szálláshellyel. A szállodák és a panziók nagyjából fele-fele arányban osztoznak az árvízveszélyben érintett települések szálloda típusú férőhelyein, amelyek jelentős területi koncentrációt mutatnak. Eszerint a szállodai férőhelyek 88%-a Tiszafüreden és Tiszaújvárosban, a panzióférőhelyek közel 80%-a pedig Tiszafüreden és Poroszlón található. 2011-re ezeknél a férőhelyeknél elhanyagolható mértékben ugyan, de csökkenés történt, viszont a regionális szálloda típusú férőhelyekből való részesedésük nőtt, ami azt jelenti, hogy a teljes kínálat ezekben a szállástípusokban csökkent 2008-ról 2011-re és ez a csökkenés az árvízveszélytől mentes településeken történt. Az egyéb szálláshelyek tekintetében az árvízveszélyes települések férőhelykínálata nőtt (+512 férőhely), ugyanakkor a régió teljes egyéb szállásférőhelyből való részesedésük 5,5%-kal csökkent. Ez arra enged következtetni, hogy az árvízzel nem fenyegetett települések egyéb szállásférőhely-kínálata nőtt. A kínálat összetételét tekintve az Észak-Alföld Régióival azonos jelenség tapasztalható. A kempingférőhelyek az egyéb szállásférőhelyek több mint a háromnegyedét (2008-ban 83%-át, 2011-ben 88%-át) alkotják Tiszafüred, Tiszacsege, Tiszaújváros, Sarud, Karcag, Polgár és Poroszló településeken. Ez a magas részarány a kempingférőhelyek jelentős települések közötti mozgása mellett stabilizálódott a kimutatott magas szinten, ugyanis Kisköre és Tiszacsege kempingférőhely-kapacitása az időszak során 2225-tel csökkent, míg Tiszaújváros és Tiszafüred kempingférőhely-kapacitása azonos időszakban 2803-mal nőtt.

Dél-Alföld

A szállodai és panzióbeli férőhelyek kétharmad-egyharmad arányban alkotják az árvízveszélyes települések szálloda típusú férőhelyeinek összegét. A szállodák területi koncentrációja ebben a régióban is jellemző. A szállodai férőhelyek háromnegyede Szegeden és Gyulán található. A tipikusan családi vállalkozásként működtetett panziók esetében árnyaltabb a kép. Az említett két városon kívül Baja, Hódmezővásárhely, Makó és Gyomaendrőd rendelkezik száz férőhely körüli panziókapacitással. A szálloda típusú férőhelyeknek a régió azonos típusú kínálatából való részesedése a vizsgált időszakban a 60%-ot alulról közelítő szinten gyakorlatilag stagnált. Közel 10%-kal nőtt viszont az árvízveszélyes településeknek az egyéb szállásférőhelyek viszonylatában mért részesedése. Az egyéb szállástípusok férőhelyeinek számában történt jelentős növekedés (+1990 férőhely), ami kisebb részben a kempingek, nagyobb részben az üdülőházak férőhelybővülésének köszönhető. Kiemelkedik Gyula, ahol az üdülőházak befogadóképessége 906 férőhellyel nőtt.

Közép-Dunántúl

A régióban a legalacsonyabb a kereskedelmi szálláshellyel rendelkező árvízveszélyes települések száma, az összes érintett településnek mindössze az egyharmada. A szálloda típusú és az egyéb szállásférőhelyek vonatkozásában 2008-ról 2011-re fordított arányosság figyelhető meg: nagyságrendileg pontosan annyival nőtt az egyéb férőhelykínálat, mint

amennyivel a szállodai típusú csökkent. A növekedést Dunaújváros – elsősorban szállodai – kínálatának bővülése és Rácalmás piaci megjelenése idézte elő. A csökkenés Komárom kempingkínálatának jelentős visszaesésével (–475 férőhely) magyarázható.

Dél-Dunántúl

A szálloda típusú férőhelyeknél ebben a régióban történt a legnagyobb visszaesés mind a férőhelyek száma (–492), mind az azonos típusú régiós kínálatból való részesedés (–5,2%) tekintetében. A csökkenés magyarázata elsősorban Szekszárd szállodai férőhelyeinek folyamatos csökkenésében keresendő, amit csak némileg ellensúlyozott Mohácson és Pakson a szállodák, valamint Faddon a panziók férőhelybővülése. Az egyéb szállástípusoknál az árvízveszélyes települések kínálatának növekedett (+292 férőhely), ami összevetve a régió teljes – azonos típusú – kínálatának kiemelkedően jelentős csökkenésével (–2061 férőhely) a részesedés nagyrányú (+6,6%) növekedését is magyarázza.

Nyugat-Dunántúl

A Budapest–Közép-Dunavidék Régió után ebben a régióban a legmagasabb a szálloda típusú férőhelyek száma az árvízveszélyes településeken. A szállodai és a panzióférőhelyek együttes számában a vizsgált időszakban bekövetkezett növekedés (+869) a jogszabályi okból történt átminősítéseken kívül Győr, Hegyeshalom, Sárvár és Szentgotthárd szállodái férőhely-bővülésével magyarázható, ami a panziók számának csökkenése ellenére a régió teljes szálloda típusú férőhelykínálatából való részesedés szerény emelkedését (+1,2%) eredményezte. Az egyéb szálláshelyek férőhely-kínálatának 629 férőhellyel csökkent az árvízveszélyes településeken, ami gyakorlatilag lefedi a régió teljes egyéb szállástípusban történt férőhelycsökkenését, egyben magyarázza a részesedés csökkenését. A férőhelycsökkenés Sárvár, Szentgotthárd és Vasvár üdülőház-férőhelyeinek piaci belépését (140 férőhely) leszámítva minden egyéb szállástípusnál bekövetkezett.

A szálláshelykínálat értékelése

Az árvízveszélyes településeket is magukba foglaló turisztikai régiók szállásférőhely-kínálatát együtt vizsgálva az alábbi általános következtetések vonhatók le. *Árvízveszélyes területeken a szállodák kifejezetten a városokba települnek*, ami egyébként is jellemző a városokba irányuló turisztikai kereslet összetett motivációja miatt, ám a témával összefüggésben a beruházók a telepítési hely kiválasztásának kockázatfelmérése során okkal feltételezik, hogy a városok árvízveszélynek kitett területei védelmi szempontból is kiemelt figyelmet élveznek, ideértve az adott esetben védelemre fordítandó források nagyságrendjét is.

A szállodák magas beruházási értéket képviselő, viszonylag hosszú megtérülési idejű, hosszú üzemelési időre tervezett beruházások. A telepítés helyének kiválasztásakor a vízpart egyrészt a földingatlan értékessége, másrészt a versenytársakhoz viszonyított, könnyen és előnyös módon való megkülönböztethetőség miatt fontos döntéshozó tényező. A folyóvizek megnyugtató látványa, hangja és illata, valamint a víz genetikailag kódolt életérzése *vonzóvá teszi a telepítési helye révén ilyen élményelemeket kínáló szállodát* (KÁTAY Á. 2010).

Két Tisza-parti szálloda és egy, a Dunán lehorgonyzott szállodahajó munkatársával folytatott mélyinterjú kérdéseire kapott válaszok alapján leszögezhetjük, hogy az épített száll-

lodáknak sem az árvízzel összefüggésbe hozható üzemeltetési hátrányai, sem előnyei *nem számottevőek*. A *katasztrófaturizmus*nak a hazai árvizek látványán borzongani vágyó szegmense (MICHALKÓ G. 2002) az interjúalanyok szerint azonosítható és kimutatható módon *nem jelenik meg a szállodákban*. Az árvíz-előrejelzési rendszer megbízható információkat szolgáltat és lehetővé teszi a felkészülést, ami a parti szállodáknál főként a megrendeléssel rendelkezők megnyugtatását, úszó szállodánál pedig a szálloda fizikai megközelítésére való előkészületeket (pallók) és – kiürítési helyzet esetén – a megrendelés-állománynak megfelelő, azonos mennyiségű és hasonló minőségű szálláshely foglalásáról való gondoskodást jelenti.

A panziók esetében hasonló a helyzet, azzal az eltéréssel, hogy a vendégkör motivációja csak kisebb mértékben függ össze a hivatással, jellemzően a szabadidő eltöltése az utazások indítéka. Emiatt a panziók telepítési helye legtöbbször *a vonzó természeti környezethez* – ideértve az urbánus környezet csendesebb, nyugodtabb területeit is – *kötődik* (KÁTAY Á. 2000). Az ilyen adottság – a víz-közelséggel kiegészítve – *jelentős vonzerő az üdülni vágyó turistának*, ami folyamatos működés mellett *több előnyt kínál* az üzemeltetőnek, mint az esetlegesen bekövetkező árvíz miatt szintén esetlegesen, de éves szinten viszonylag rövid időre szükségessé váló üzemszünet okozta hátrány.

Az egyébe típusba sorolt szálláshelyek közül *a kempingek viszonylag gyorsan reagálnak az árvízveszélyre* és annak az üzletvitelre gyakorolt hatásaira, ami a többi szállástípus esetében a kínálat tárgyiasult elemeire (épületek) tekintettel csak nagyobb veszteséggel valósítható meg, így nem is jellemző.

Összességében elmondhatjuk azonban, hogy a szálláshely-üzemeltetők megalapozott döntéseket hozva választják meg a kereskedelmi szálláshelyek telepítési helyét mind a régióban, mind a településeken belül, aminek eredményeképpen Magyarország kereskedelmi szálláshellyel rendelkező árvízveszélyes településeinek száma 2008-ról 2011-re 16-tal nőtt. Ezek az árvízveszélyes településeken a szállásférőhelyek kínálata azonos időszakban a szálloda típusú létesítményekben 4081 férőhellyel, az egyéb szállásnyújtó létesítményekben 4618 férőhellyel bővült.

Vonzerő és veszélyforrás – a folyóvíz kettős szerepe a belföldi turisták utazási döntésében

A belföldi egynapos utazások leggyakoribb motivációs tényezői között ugyan csak negyedikként jelenik meg a vízparti üdülés (7,2%), a többnapos főutazásoknál – 21,4%-os részesedésével – viszont a második legtöbbször említett okként fordul elő (A magyar lakosság utazási szokásai, 2008). Noha a Magyar Turizmus Zrt. megbízásából a M.Á.S.T. Piac- és Közvéleménykutató Társaság által két évente készített, a magyar lakosságra nézve reprezentatív felmérésekben nem különítik el a folyó- és tópartokat, valamint a Balaton szerepe magas kiemelkedik minden más hazai vízpart közül, nem hanyagolhatjuk el a folyópartokon eltöltött szabadidő rekreációs és turisztikai szerepét sem. Felmérésünkben a vízfolyások vonzerejének és az árvízveszély belföldi turisták utazási döntésére gyakorolt hatásának feltárására fókuszálunk.

Módszertan

Ahhoz, hogy az árvízveszély turisztikai hatásával kapcsolatban a keresleti oldalról is képet kapjunk, 2011 őszén kérdőíves felmérést végeztünk a Kodolányi János Főiskolán. Hallgatók segítségével 681 darab értékelhető kérdőív került kitöltésre, amelyben 17 kér-

dést tettünk fel. A minta 287 férfi és 394 nő válaszadóból állt. A kutatómunkában közreműködő hallgatók körében az adatgyűjtés során megnyilvánuló korpreferenciák miatt a válaszadók több mint egyharmada (39%) képviselte a 18-24 éves korosztályt. A 25-34 év közöttiek aránya 18,9%, a 35-44 éveseké 14,5%, a 45-59 év közöttieké pedig 20,7% volt, míg a hatvan év felettiiek részesedése 6,9%-ot tett ki. Ugyancsak túlréprezentáltak a mintában a budapesti, illetve Pest megyében élő válaszadók (50,1%), ami szintén a mintavétel sajátosságainak, a főiskolai hallgatók mint kérdezőbiztosok állandó lakhelyének, rokonai és ismeretségi kapcsolatainak köszönhető.

A válaszadók majdnem fele középfokú végzettségű, több mint negyedük főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezik, tíz százalékuk szakmai végzettséggel bír, míg az alacsony végzettségűek aránya nem volt több mint 3%. Ezek a megoszlások nem felelnek meg a magyar lakosság tényleges kor-, nem- és legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlásának, így a mintavétel nem tekinthető reprezentatívnak. Ez azt jelenti, hogy a felmérésből nyert megállapítások csak korlátozottan általánosíthatók. A megkérdezettek száma azonban viszonylag magas volt, így a kapott eredmények jó betekintést nyújtanak a magyar lakosságra, azon belül a belföldi utazók árvizekkel kapcsolatos attitűdjeibe.

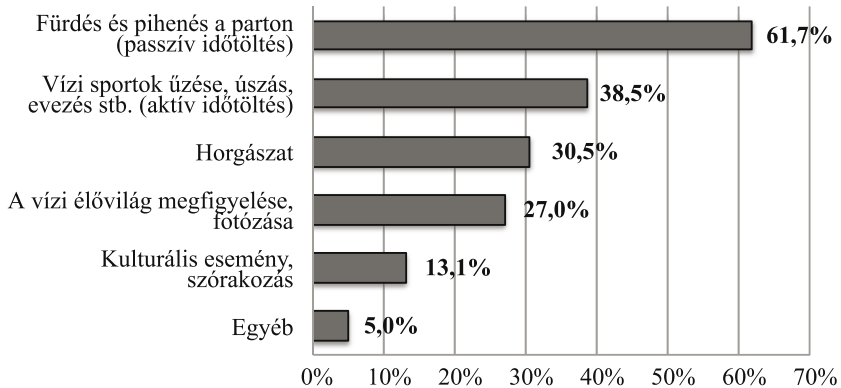
Fontosabb eredmények

A válaszadók túlnyomó többsége (97,2%) részt vesz a hazai turizmusban, vagyis legalább néhány évente utazik belföldön szabadidő eltöltési céllal. A felmérésben résztvevő hazai turisták 48%-a évente többször, 30,2%-a évente egyszer, 19%-a ennél ritkábban, de legalább 2-3 évenként útnak indul Magyarországon. Az utazások gyakorisága a kor növekedésével csökken, a 18-24 évesek közel 60%-a nyilatkozott úgy, hogy évente többször utazik, a 60 év felettiiek körében már csak egyharmad volt az évente többször utazók aránya. A legmagasabb iskolai végzettségek szerint vizsgálva jellemző, hogy a képzettség növekedésével párhuzamosan emelkedik a gyakrabban utazók aránya: amíg az általános iskolát, szakmunkásképzőt végzettek kevesebb, mint fele, addig a felsőfokú végzettségűek közel 55%-a utazik többször évente.

A kérdőív első kérdéscsoportjában a belföldi vízparti nyaralások helyszíneire, motivációira, illetve az utazás elmaradásának okaira kérdeztünk. A válaszadók 58,2%-a az elmúlt tíz évben részt vett folyóparti nyaraláson. A legtöbben, érthető módon, a Tiszát (64,2%) és a Dunát (61,5%) jelölték meg, ezeket követték a Körösök (13,4%), a Bodrog (9,6%), a Sió (9,1%), a Rába (8,6%), a Maros (5,5%) és a Dráva (5,5%). Sok válaszadó több folyópartot is megjelölt. Korcsoportok szerint vizsgálva itt is megfigyelhető, hogy az életkor növekedésével fokozatosan csökken a folyóparti nyaralásokon részt vevők aránya, amíg a 18-24 évesek közel 70%-a vett már részt folyóparti nyaraláson, addig a 45 év felettiiek kevesebb mint 45%-ára jellemző ugyanaz. Az iskolai végzettség tekintetében számottevő, illetve szignifikáns eltérések nem mutatkoztak, bár a főiskolát, egyetemet végzettek több mint 60%-a nyaralt már folyóparton, ez csak 5-10%-kal magasabb, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében mért arány.

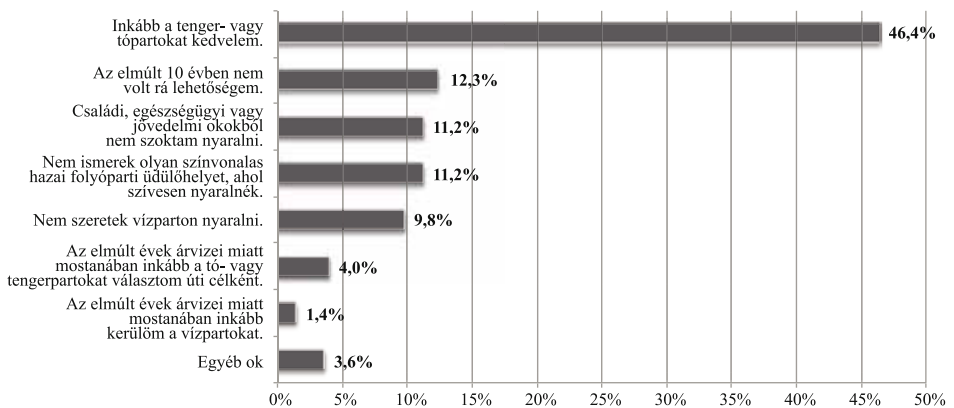
Jóllehet a folyóvizeteket gyakran elsősorban az aktív időtöltés, sportolás helyszíneiként említik (DÁVID L. et al. 2007), felmérésünkben lényegesen nagyobb hangsúllyal (a válaszadók több mint 60%-a körében) jelentek meg a *passzív tevékenységek* (fürdés, pihenés), amit a vízi sportok űzése követett, de kedvelt és gyakori motivációnak bizonyult a horgászat, a vízi élővilág megfigyelése, fotózása is (2. ábra). Ez megközelítőleg egybevág a fentebb említett M.Á.S.T. 2007. évi 'A magyar lakosság vízi, vízparti, valamint gyógy- és wellness turizmusával' kapcsolatban készült 1000 fős, reprezentatív felmérésének ered-

ményeivel, amelyben a hazai vízpartok mentén a strandolás-fürdőzés, a horgászat és a madármegfigyelés emelkedtek ki, míg a vízi sportok (evezős túrák, vitorlázás, egyéb) kisebb hangsúlyt kaptak (HALASSY E. 2007). Meg kell azonban jegyezni, hogy abban a felmérésben a vízfolyások és tavak partjait nem különítették el. Kutatási eredményeink tovább finomítják a képet, miszerint a folyóparti turizmusból az aktív időtöltés szerepe nagyobb, mint a tópartokon.

2. ábra A folyóparti nyaraláson részt vettek fő motivációi (több válasz megjelölhető volt)
 Figure 2 The main motivations of riverside holiday-makers (multiple answers)

Akik nem vettek részt folyóparti nyaraláson az elmúlt 10 év során, azok jellemzően jobban kedvelik a tenger- vagy tópartokat (46,4%). A folyóparti nyaralásból kimaradó válaszadók további 23,5%-ának vagy nem volt ilyen lehetősége vagy valamilyen családi, egészségügyi, illetve anyagi oknál fogva eleve nem tudott nyaralni az utóbbi időben. 11,2% nem ismer olyan színvonalas folyóparti nyaralóhelyet, ahova szívesen utazna, 9,8% pedig egyáltalán nem szereti a vízpartokat. Akiket a folyóparti szabadidő eltöltésétől az árvizek tántorítottak el, csupán 5,4%-ot, tehát a válaszadók csekély részét tették ki. Vagyis *a mintában szereplő belföldi vendégek nem az árvízi veszély miatt választottak más úti célokat* (3. ábra).

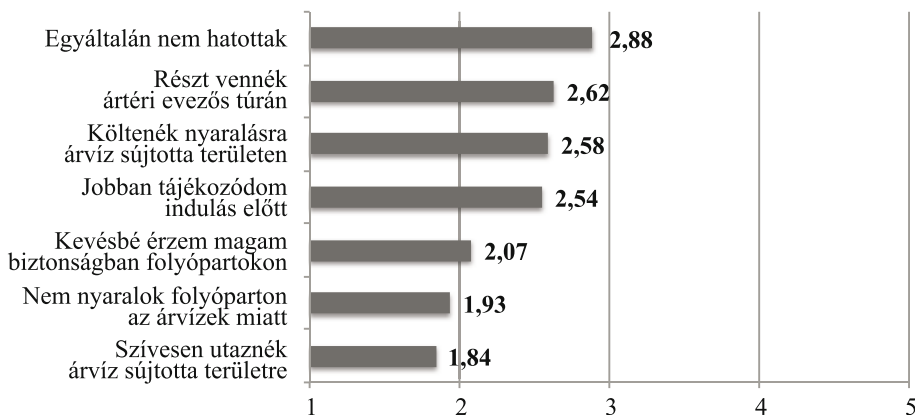
3. ábra Akik nem vettek részt folyóparti nyaraláson az elmúlt 10 év során, a fenti okoknál fogva nem utaztak vízfolyásokhoz szabadidős céllal

Figure 3 The main reasons of not making a riverside holiday in the last 10 years

A természeti katasztrófáknak az utazási döntésben való, a vártnál kisebb szerepét hangsúlyozták abban a korábbi tanulmányban is, amelyben a megkérdezettek közel fele csak akkor választana másik desztinációt, ha utazása idejére jeleznének előre valamilyen valós veszélyt. Mi több, akik átéltek valaha természeti katasztrófát, azok is valószínűleg csak az időpontot módosítanának, nem a meglátogatni kívánt célterületen (RÁTZ T.–SZALAI K. 2007). A felmérésünkben kapott válaszok szintén ezt támasztják alá, miszerint az összes résztvevőnek csupán a 6,6%-a változtatná meg mindenképpen tervezett hazai úti célját, ha ott az elmúlt 10 évben előfordult árvíz. További 14,3% is változtatna, de csak akkor, ha az elmúlt évben történt a katasztrófa vagy még láthatók annak nyomai. 44,8% azt nyilatkozta, hogy csakis akkor döntene másik helyszín mellett, ha az utazás idejére lenne várható a folyóvízi áradás, 27,5%-nak pedig egyáltalán nem befolyásolná a döntését. Hasonló példaként lehetne említeni a 2006. évi augusztus 20-ai, tragikus kimenetelű budapesti tűzijátékot, amely nem tántorította el a látogatókat sem a következő évek tűzijátékaitól, sem más szabadtéri eseményektől (RÁTZ T.–SZALAI K. 2007).

A felmérés résztvevőit arról is megkérdeztük, hogy véleményük szerint segítheti-e a turizmus az árvíz sújtotta települések talpra állását, amire 188 esetben kaptunk pozitív és értékelhető szöveges választ. Legtöbbször a *helyreállításokra fordítható nagyobb bevételt* említették, *az adományok, segélyek szerepét* emelték ki (27,6%). A további válaszok lényegesen kisebb arányban fordultak elő, viszont megfontolandó vélemények kaptak hangot: „katasztrófaturisták jönnek”; „rekonstrukciós lehetőség – a turisztikailag frekventált területeket gyorsabban rekonstruálják”; „az árvízvédelmet kell kiépíteni, hogy legyen turizmus”; „fizikai segítséget nyújthatnak, akik turistaként érkeznek”; „megismerésben segít az árvíz – promóciós lehetőség”; „új munkahelyek jönnek létre”.

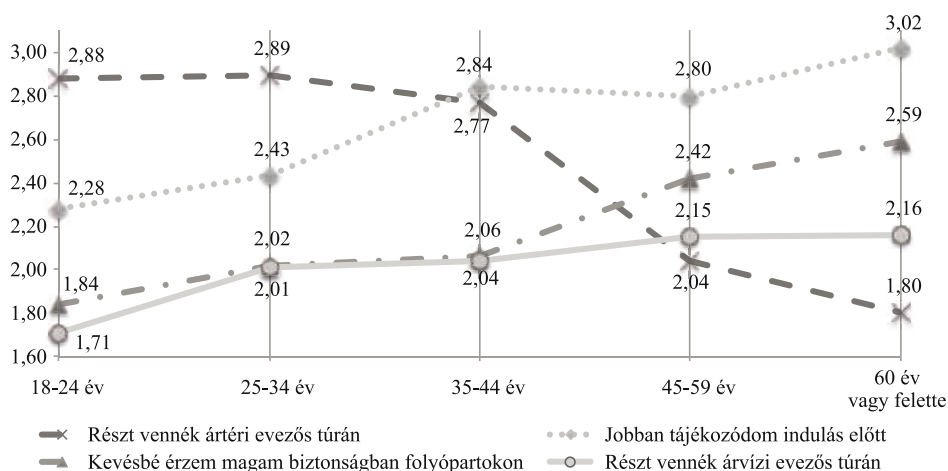
Az elmúlt évek hazai árvizeinek az utazási és szabadidő-eltöltési szokásokra gyakorolt hatását ötfokozatú Likert-skála segítségével vizsgáltuk, ahol az 1-es skálatétel az állítással való teljes egyet nem értést, az 5-ös érték pedig a teljes mértékű egyetértést fejezte ki (4. ábra). Eszerint a megkérdezettek körében a legmagasabb egyetértés „az árvizek egyáltalán nem hatottak az utazási szokásaimra” válaszlehetőség esetében alakult ki, 2,88-as átlagértékkel. Ez azt jelzi, hogy a válaszadókat az *árvizek csak mérsékelten, illetve inkább nem befolyásolják* az utazási és szabadidő-eltöltési döntéseik meghozatalában. Az „utaznék árvíz sújtotta területre” állítás megítélése világosan mutatja, hogy az árvizek nem képviselnek vonzerőt, a válaszadói megítélések átlaga mindössze 1,84-re adódott,

4. ábra Mennyiben hatottak az elmúlt évek hazai árvizei az utazási, szabadidő-eltöltési szokásokra?
 Figure 4 To what extent were travel and leisure habits affected by the floods of the past few years?

ami a „kismértékben” kategóriának felel meg az ötfokozatú skálán. Az sem igaz, hogy a válaszadók nem nyaralnának folyópartokon az árvizek miatt, összességében ezzel az állítással is csak kismértékben értettek egyet (1,93-as átlagérték), és az sem igaz, hogy a válaszadók nem érzik biztonságban magukat a folyópartokon az árvizek következtében (2,07-es érték, szintén csak kismértékű egyetértés az állítással). Az eredmények világosan mutatják, hogy a válaszadók utazási és szabadidő-eltöltési döntéseire *nem, illetve csak kis mértékben hatnak az árvizek.*

Az állításokat tovább elemezve a válaszadók életkori csoportjai szerint kiderül, hogy az idősebbek tűnnek óvatosabbnak az árvizekkel kapcsolatban, illetve az árvizek inkább az idősebbek utazási és szabadidő-eltöltési szokásaira gyakorolnak hatást (5. ábra). Az idősebb válaszadókra jellemzőbb az, hogy az árvizek hatására „jobban tájékozódunk indulás előtt”: amíg a 18–24 éves korcsoport esetében az attitűdskálán mért átlag 2,28-ra adódott (kismértékben), a 60 év felettek körében 3,2 volt az állításra adott válaszok átlagértéke (közepes mértékben). Az életkor növekedésével jellemzőbb az is, hogy egyetértettek azzal az állítással, miszerint „az árvizek miatt nem nyaralnak folyóparton”, bár az egyetértés átlaga csak nagyon mérsékelten vált magasabbá: a 18–24 évesek körében 1,7-es, a 60 év felettek körében 2,16-os átlagérték alakult ki az attitűdskálán. Hasonló eltérés mutatkozik a „kevésbé érzem biztonságban magam a folyópartokon” állítás megítélése esetén: a 18–24 évesek körében 1,83-os, a 60 év felettek körében 2,59-os átlag alakult ki az attitűdskálán. A kor növekedésével csökkent a hajlandóság az árvíz sújtotta területekre történő utazásokra: a 18–44 év közötti korcsoportok 1,88–2,06-os, míg a 45 év feletti korcsoportok körében az 1,6 alatti átlagértékek voltak jellemzőek. Ártéri evezőstúrán is alacsonyabb hajlandósággal vennének részt az idősebbek: a 45 év alatti korcsoportok körében 2,76 feletti, míg a 45 év feletti korcsoportok esetében 2,03, illetve ez alatti az egyetértés (hajlandóság) átlaga. Ezek a preferenciaértékek azt jelzik, hogy korcsoportok szerint vizsgálva az árvizek szabadidő-eltöltési szokásokra gyakorolt hatását, nincsenek markáns eltérések, de az árvizek az idősebbeket teszik (enyhén) óvatosabbá. A korcsoportok között kimutatott eltérések szignifikánsak, azaz 95%-os szignifikanciaszinten nemcsak a megkérdezettek körében, hanem a teljes sokaságra is jellemzőek. Az egyes skálátételek variancia-analízissel történt

5. ábra Korcsoportok szerinti különbségek árvizek szabadidő-eltöltési szokásokra gyakorolt hatásainak megítélésben (öt-fokozatú skála: 1 = egyáltalán nem hatottak, 5 = teljes mértékben befolyásolták az árvizek a szabadidő eltöltési szokásokat)

Figure 5 Differences in the judgement of the effects of floods on leisure habits by age groups

(5-grade scale: 1 = no influence; 2 = fundamental control of floods on habits of spending leisure time)

vizsgálata során az F-próbastatisztika értékei 2,866 ('egyáltalán nem hatottak') és 12,77 ('részt vennék árvízi evezőstúrán') között változtak. A vizsgálat során az $szf_k=4$ és az $szf_b=661$ voltak, ennek megfelelően az F kritikus értéke 95%-os valószínűségi szinten 2,38. Az F kritikus értékénél mindegyik állítás F-próbastatisztikája magasabb volt, azaz a korcsoportok körében tapasztalt eltérések 95%-os valószínűségi szinten szignifikánsak. Fontos megjegyezni, hogy a mintavételi eljárás nem biztosította a teljes reprezentativitást, így az eredmények elsődlegesen a megkérdezettek körében relevánsak, megállapításaink a teljes populációra csak korlátozottan általánosíthatók.

Összefoglalás

Vizsgálataink alapján megállapíthatjuk, hogy a hazai kereskedelmi szálláshelyek telephelyének megválasztásában a folyópartok vonzó tényezőként szerepelnek és az árvízi veszélyeztetettség sem előnyt, sem jelentékeny hátrányt nem okoz számukra. Mindamelllett kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy bár az árvizek jelentős környezeti hatással járnak, lényegében nem hatnak az utazók preferenciáira, utazási szokásaira. Maguk a folyóvízi áradások és az elöntött területek nem képviselnek turisztikai vonzerőt, illetve nem jelennek meg önálló utazási motivációként és célpontként sem. Az árvizek általában nem befolyásolják lényegesen az utazók attitűdjeit, kevésbé hatnak az utazási és szabadidő eltöltési szokásokra. Azt azonban jelzik az eredmények, hogy az idősebb korosztály valamivel jobban figyel az utazási döntések meghozatalakor arra, hogy árvízzel veszélyeztetett helyre ne utazzon. Tágabban értelmezve a természeti katasztrófáknak ez, a Magyarországra is jellemző válfaja a turizmusra nem gyakorol számottevő hatást. Kutatásunk alapján nem tűnik valószínűnek, hogy az árvízi turizmus a folyami turizmus egy esetleges önálló ágaként megjelenhet hazánkban. Tekintettel azonban arra, hogy a vizsgált területeket látogatók a motivációik alapján gyakorolt tevékenységükkel nem jelennek zavaró tényezőként a helybéliekre, a turizmusban való részvételükkel viszont keresletet támasztanak, megállapíthatjuk, hogy a folyóparti turizmus alanyainak feltárt attitűdje és szabadidő-eltöltési szokásai hozzájárulnak az árvízkarok helyreállításához nélkülözhetetlen lokális források megteremtéséhez, a munkahelyek fenntartásához és ezek révén a régió fogadóképességének újratermeléséhez.

KÁTAY ÁKOS

KJF Turizmus Tanszék, Székesfehérvár
akatay@mail.kodolanyi.hu

SZALAI KATALIN

KJF Turizmus Tanszék, Székesfehérvár
szalaikaty@uranos.kodolanyi.hu

HINEK MÁTYÁS

KJF Turizmus Tanszék, Székesfehérvár
hinek@mail.kodolanyi.hu

IRODALOM

A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény. – <http://jogszabalykereso.mhk.hu>
A magyar lakosság utazási szokásai, 2008. – Turizmus Bulletin 13 2. pp. 3–22.

- A Regionális Idegenforgalmi Bizottságok, valamint a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok munkaszervezeteinek feladatairól szóló 28/1998. (V.13.) IKIM rendelet melléklete és függeléke: az idegenforgalmi régiók és illetékességi területük meghatározása. – <http://jogszabalykereso.mhk.hu>
- ABONYINÉ PALOTÁS J. 2011: Közlekedési infrastruktúra. – In: VERES L. (szerk.): Turizmus és közlekedés. – http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai_anyagok
- ALFÖLDI L. 2011: Felszíni és felszín alatti vizek. – In: KOCSIS K.–SCHWEITZER F. (szerk.): Magyarország térképekben. MTA FKI, Budapest. pp. 52–58.
- BÁLINT G.–CZIGÁNY SZ.–PIRKHOFFER E.–SZÉL S.–SZILÁGYI J. 2009: Kisvízfolyások árvízi veszélytérképezése. – A Magyar Hidrológiai Társaság 27. Országos Vándorgyűlése. Baja.
- BÁNHIDI M. (szerk.) 2003: A vízi és vizek menti turizmus alapjai. – BGF KVIK, Budapest 29 p.
- BRYANT, E. 2005: Natural hazards. – Cambridge University Press. 328 p.
- BUIDOSÓ Z. 2002: A vízitúrák típusai Magyarországon. – In: DAVID L. (szerk.): Aktív turizmus. Debreceni Egyetem Lifelong Learning Központ, Debrecen. pp. 84–95.
- CZIGÁNY SZ.–PIRKHOFFER E.–BALASSA B.–BUGYA T.–BÖTKÓS T.–GYENIZSE P.–NAGYVÁRADI L.–LÓCZY D.–GERESDI I. 2010: Villámárvíz mint természeti veszélyforrása Dél-Dunántúlon. – Földrajzi Közlemények 134. 3. pp. 281–298.
- CSPÓ J.–DARABOS F. 2012: Vízi közlekedés. – In: VERES L. (szerk.): Turizmus és közlekedés. http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai_anyagok
- DAVID L. (szerk.) 2002: Aktív turizmus. – Debreceni Egyetem Lifelong Learning Központ, Debrecen. 137 p.
- DAVID L.–JANCSIK A.–RÁTZ T. 2007: Turisztikai erőforrások. A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása. – Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., Budapest. 133 p.
- DONKA A. 2012: A vízi túrázás gazdasági hatásai a folyó menti településeken. – In: Kitekintés – Perspective XVI. évf. 18.sz. SZIE GAEK, Békéscsaba. pp. 253–258.
- DORMÁNY G. 2001: A természeti veszélyek és kockázatok értelmezési lehetőségei. – Geográfus Doktoranduszok IV. Országos konferenciája, Szeged. CD tanulmány, 8 p.
- DÖVÉNYI Z. 2005: Az árvizek település- és településhálózat formáló hatása a Felső-Tisza-vidéken. – Földrajzi Értesítő 54. 1–2. pp. 85–109.
- EM-DAT (Emergency Events Database): The OFDA/CRED International Database. – Université Catholique de Louvain–Brussels. www.emdat.net
- FARAGÓ T.–LÁNG I.–CSETE L. (szerk.) 2010: Climate change and Hungary: mitigating the hazard and preparing for the impacts (The „Vahava” report). Budapest.
- GYURICZA L. 2001: Az ökoturizmus lehetőségei Gemencen. – In: KOVÁCS J.–LÓCZY D. (szerk.): A vizek és az ember. Pécs. pp. 127–143.
- HALASSY E. 2007: A magyar lakosság és a vízi, a vízparti, valamint a gyógy- és wellness-turizmus kapcsolata. – Turizmus Bulletin 11. 4. pp. 2–12.
- KASPAR, C. 1992: Turisztikai alapismeretek. – KIT, Budapest. 158 p.
- KÁTAY Á. 2000: Szállodaismeret. – In: BERTA Á.–VIZI L. T. (szerk.): Idegenforgalmi Alapismeretek. Open Book, Székesfehérvár. pp. 69–113.
- KÁTAY Á. 2010: A termálvizek hasznosítási lehetőségei a szállodáiparban. – In: BOKOR L.–MARTON G.–SZELESI T.–TÓTH J. (szerk.): Földrajzi Tanulmányok a pécsi doktoriskolából VII. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. pp. 135–146.
- KÁTAY Á. 2012: Szálláshelyek Magyarországon. – In: AUBERT A. (szerk.): Magyarország idegenforgalma. Cartographia Tankönyvkiadó Kft., Budapest, pp. 56–58.
- KSH, http://www.ksh.hu/turizmus_vendeglatas
- MICHALKÓ G. 2002: Árvíz és turizmus. A szatmár-beregi térség komplex turisztikai vizsgálata a Tisza 2001. évi áradása tükrében. – Földrajzi Értesítő 51. 3–4. pp. 365–383.
- MICHALKÓ G. 2007: A turizmuselmélet alapjai. KJF, Székesfehérvár. 224 p.
- Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság: www.katasztrofavedelem.hu
- PRIDEAUX, B.–COOPER, M. (szerk.) 2009: River tourism. – CABI. 288 p.
- RÁTZ T.–SZALAI K. 2007: “The sky fell down”: perceptions and implications of extreme weather events for Hungarian tourism. – In: MATZARAKIS, A.–DE FREITAS, C. R.–SCOTT, D. (szerk.): Developments in tourism climatology. Commission Climate, Tourism and Recreation, International Society of Biometeorology. Freiburg. pp. 101–108.
- SZABÓ J.–LÓKI J.–TÓTH CS.–SZABÓ G. 2007: Természeti veszélyek Magyarországon – Földrajzi Értesítő 56. 1–2. pp. 15–37.
- SZABÓ J. 1992: A víz földrajza. – In: BORSY Z. (szerk.): Általános természetföldrajz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 124–250.
- SZABÓ J. 2001: A természeti veszélyek és katasztrófák földrajzi vonatkozásai. – In: DORMÁNY G.–KOVÁCS F.–PÉTI M.–RAKONCZAI J. (szerk.): A földrajz eredményei az új évezred küszöbén. A Magyar Földrajzi Konferencia CD kiadványa, Szeged. 12 p.

- SZABÓ J. 2003: Természeti érték kontra természeti veszély. – In: CSORBA P. (szerk.): Környezetvédelmi mozaikok. Debreceni Egyetem Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék, Cavis-Copy Kft. Debrecen. pp. 363–371.
- SZALAI K.–RÁTZ T. 2007: Tourist perceptions of uncertainty and risk associated with extreme weather events. – In: HAMMAM, A. (szerk.): Proceedings of the 3rd International Conference on “Tourism Future Trends”. October 6 University, Giza. pp. 220–230.
- TÓTH G.–DÁVID L.–BUJDOSÓ Z. 2010: A hazai folyók által érintett települések társadalmi-gazdasági vizsgálata. – Földrajzi Közlemények 134. 2. pp. 189–202.
- URVÁRI K. 2009: A Tisza-völgy vízi turizmusának fejlesztési lehetőségei. – Modern geográfia 4. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 15 p.
- ÚMVP Irányító Hatóságának 16/2010. (IV.8.) közleménye. – <http://www.vm.gov.hu/main.php?folderID=2103&articleID=15710&ctag=articlelist&iid=1>
- Vízügyi Főigazgatóság. – www.vizugy.hu
- WTO 1998: Handbook on natural disaster reduction in tourist areas. – Madrid. 126 p.